

Ewa Kaptur

Instytut Filologii Polskiej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Andrzej Narloch

Instytut Filologii Rosyjskiej
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ROSYJSKIE INTERNETOWE WPISY KONDOLENCYJNE (CZ. 2)

Key words: condolence entry, obituary, literary genre, value judgement in the language

W niniejszym artykule kontynuujemy problematykę podjętą we wcześniejszym opublikowanym materiale [Kaptur, Narloch 2014, 53-64]. Do tej pory zwróciliśmy uwagę na znaczenie i zakres użycia polskiej i rosyjskiej definicji nekrologu, podkreśliliśmy, iż w rosyjskiej literaturze odmiennie traktuje się terminy *nekrolog* (ros. *некролог*) i *kondolencje* (ros. *соболезнование*). Przybliżyliśmy także pierwsze obligatoryjne składniki wpisów kondolencyjnych, takie jak formuły inicjalne charakterystyczne dla badanego gatunku oraz sposoby identyfikacji adresatów przekazu.

Kolejny element struktury wpisów kondolencyjnych, którym chcielibyśmy się zająć, to **identyfikacja osób zmarłych**. Dotyczy ona kilku płaszczyzn. Wobec wielości osób, które są wzmiankowane we wpisach, musimy wyróżnić kilka różnych identyfikacji. Śmierć pierwszej osoby w państwie powoduje, że najczęściej spotykamy się z tekstami, w których pojawia się nazwisko głowy państwa polskiego. W cytowanych niżej wpisach prezydent przywoływany jest pełnym lub skróconym do inicjału imieniem i nazwiskiem. W niektórych cytatach obok części onomastycznej pojawiają się określenia wskazujące na sprawowany urząd:

- (1) *Искренне сочувствую случившемуся. Выражаю искренние соболезнования родным и близким Леха Качинского и других* [Галина, Москва, юрист];
- (2) *Выражаю искреннее соболезнование народу Польши и семье в связи с гибелью Л.Качинского – Президента и замечательного Человека, близкого мне по убеждениям* [Анатолий Григоренко, Запорожье, инженер];

- (3) *Когда погибает человек-это трагедия его семьи и друзей. когда погибает такой человек как Ваш президент – это трагедия всей нации* [Сергей Лобов, офицер запаса].

W analizowanych wpisach żona prezydenta identyfikowana jest w trojaki sposób: przez imię i nazwisko, tylko nazwisko, tylko imię. Najczęściej występująca imienna identyfikacja prawdopodobnie uwarunkowana jest bardziej emocjonalnym charakterem wypowiedzi. W grę wchodzić może także nieoficjalność funkcji i roli, jaką pełni małżonka prezydenta w państwie, sprowadzająca się z reguły do czynności reprezentacyjnych i pomocniczych. Warto zaznaczyć, iż jej dane występują jako drugie:

- (4) *Царство небесное истинным полякам и христианам Леху Качиньскому и Марии Качиньской и многим другим, погибшим в этой страшной авиакатастрофе!* [Александр Иванов, Учащийся, Воронеж];
- (5) *Я выражаю глубокое сочувствие всем полякам, мне очень жаль дочь Леха и Марии Качиньских и всех родственников погибших* [Елена, Москва, работа в банке];
- (6) *Огромная боль за президента Польши Леха Качиньского и его супругу пани Марию, о которой узнала только в эти черные дни, за экипаж – молодых, мужественных, красивых людей, чьи фотографии заставляют сжиматься сердце, за всех, кто погиб такой страшной смертью* [Анастасия, Москва];
- (7) *Примите наши соболезнования в связи с ужасным событием – крушением самолета президента Польши Леха Качиньского и его супруги Марии* [Екатерина, Журналист, Белгород].

Odnotowano również wpis, w którym para małżeńska identyfikowana jest tylko imiennie, por.:

- (8) *Поляки, эти семь дней я был с Вами. Я не мог без слёз смотреть на то, как вся Польша вышла проститься с Лехом и Марией* [Юрий, Студент, Балтийск].

Nadawca tego wpisu uznał za zbędne podawanie nazwiska zmarłych osób, wychodząc z założenia, że jest ono powszechnie znane szerszemu gronu odbiorców. Z drugiej strony ograniczenie części onomastycznej do imienia świadczyć może o chęci nadania kondolencjom bardziej prywatnego charakteru. Dowodzi to również traktowania ich jako kogoś bliskiego.

Nadawcy internetowych kondolencji przywołują także innych uczestników smoleńskiej katastrofy lotniczej, jednakże ich identyfikacja przyjmuje uogólniony charakter i następuje po wymienieniu pary prezydenckiej. Z reguły mamy do czynienia z rzeczownikami zbiorowymi, takimi jak: *экипаж, делегация, элита, пассажиры*.

- (9) *Выражаем вам искренние соболезнования по поводу трагической смерти президента Леха Александра Качиньского, его супруги Марии Хелены Качиньской и членов делегации* [Ramil, Москва];

- (10) *Искренне соболезную семьям погибшего экипажа* [Larisa, Estonia];
- (11) *Огромная боль за президента Польши Леха Качиньского и его супругу пани Марию, о которой узнала только в эти черные дни, за экипаж – молодых, мужественных, красивых людей, чьи фотографии заставляют сжиматься сердце, за всех, кто погиб такой страшной смертью* [Анастасия, Москва];
- (12) *Приношу самые искренние соболезнования родственникам и друзьям погибших пассажиров и экипажа* [Александра, Невропатолог, Новосибирск];
- (13) *Дорогие друзья, соболезную родственникам погибшей делегации, членов экипажа и всем полякам* [Александра, Санкт-Петербург, преподаватель];
- (14) *Искренние соболезнования членам семей погибших пассажиров, погибшего экипажа...* [Владимир, Предприниматель, Смоленск];
- (15) *Обращаюсь к гражданам Польши: скорблю и плачу вместе с вами о такой огромной потере. Погибли элита, люди, которые могли еще столько принести пользы своему народу!!* [Ариадна, Молдова, пенсионерка].

Niekiedy spotykamy się z bardziej ogólnikową identyfikacją osób zmarłych, por.

- (16) *Погибли люди. Скорблю, сочувствую всем полякам* [Вячеслав, Казань];
- (17) *Гибель людей – это всегда трагедия* [Константин, Санкт-Петербург, научный сотрудник];
- (18) *Жителям Польши выражаю искренние соболезнования в связи с трагедией... Когда гибнут люди – не важно из какой они страны и какого вероисповедания* [Федор, Санкт-Петербург, строитель].

Część przykładów wskazuje na rodzaj działalności, którą zajmowały się osoby lecące samolotem:

- (19) *Выражаю глубокое соболезнование всем полякам в связи с трагической гибелью столь многих руководителей страны* [Виктор Отверченко, Pleasant Valley, NY, USA];
- (20) *Ужасная трагедия произошла на смоленской земле. Погибло много людей. И не важно, кем они были – политиками, учеными, писателями – прежде всего они были людьми, и, уверен, патриотами Польши* [Михаил, Павловск].

Z kolei w innych tekstach na pierwszy plan wysuwają się relacje rodzinne:

- (21) *Искренне соболезнуем Вам, дорогие наши братья. Простите нас, что не смогли уберечь чьи-то детей, сестер, братьев, родителей, во общем простых люди. Мы скорбим с Вами* [Светлана, Химки, Администратор];
- (22) *Сегодня мы с Вами скорбим о большой утрате. И дело не только в том, что погибли первые лица страны, а в том, что это чьи-то дети, сестры, братья, родители, вообще простые люди, которых лишили и семьи, и великая страна* [Андрей, Иркутск, юрист].

W pojedynczych wpisach nadawcy odwołują się do pamięci konkretnych osób. W takim przypadku autorzy nawiązują do bliższej lub dalszej znajomości z ofiarami katastrofy. Dzięki osobistej relacji z ofiarami wpisy kondolencyjne zyskują intymność i większą emocjonalność, przejawiającą się także w części onomastycznej:

- (23) *Я знал одного из них. Замечательный человек, друг, священник! Не верю, что уже его нет. Искренние соболезнования всем!* [Иван];
- (24) *Буквально за день до трагедии я пересказывала мужу заметку из журнала "Огонёк", в которой говорилось о замечательной деятельности посла Польши в России Ежи Бара и о том, что период конфликтов, слава Б-гу, закончился* [Виолетта, Москва, специалист в сфере недвижимости].

Charakterystyka osób zmarłych zajmuje ważne miejsce w analizowanych wpisach. W tej części kondolencji można zaobserwować osobisty stosunek ich autorów do ofiar katastrofy. W wielu wypowiedziach nie brak słów sympatii dla polskiego prezydenta i poparcia jego postawy. Taki pozytywnie waloryzowany obraz przywódcy sąsiadującego państwa może stać się ogólnym miernikiem postawy narodu rosyjskiego wobec Polaków. Wyciągnięcie jednoznacznych wniosków na temat tych relacji nie jest jednak możliwe. Nie należy zapominać, iż mówienie o zmarłym tylko dobrze wpisuje się w konwencję gatunku. Po drugie, śmierć pasażerów samolotu rządowego odbiła się szerokim echem na całym świecie i spowodowała natychmiastową reakcję innych państw. Ogrom tragedii wyzwolił w nadawcach kondolencji żywe emocje, które bezpośrednio przełożyły się na język wpisów, uwidaczniający się także w części charakteryzującej osoby zmarłe:

- (25) *Выражаю искреннее соболезнование народу Польши и семье в связи с гибелью Л.Качинского – Президента и замечательного Человека, близкого мне по убеждениям. Желаю ему и супруге Царствия Небесного!* [Анатолий Григоренко, Запорожье, инженер];
- (26) *Когда внезапно гибнут молодые, полные жизни люди, это всегда трагедия не только для близких, но и для всего общества. Тем более, когда уходят люди, авторитет которых достаточно велик, в стране и в мире разделяют горе родных погибших* [Татьяна, Хайфа, домохозяйка];
- (27) *Шок. Нет слов, одна боль. Ушли лучшие люди – гордость польского народа* [Факия Низамова, Альметьевск, пенсионерка];
- (28) *Здравствуй, Польша! Мы в печали, мы в слезах стоим с тобой и твоим народом... Слишком много горя сразу на всех нас... Такие люди... Такие красивые, молодые еще лица...* [Наташа, Москва, менеджер];
- (29) *Уважаемые жители Польши! Чудовищная катастрофа забрала у вас одновременно столько лучших представителей, которым Вы доверили свою судьбу* [Людмила Мартынова, Екатеринбург, пенсионер];
- (30) *Польша пережила трагедию, потеряв часть тех, кто был лицом нации и мы скорбим вместе с вами* [Николай, Волгоград, профессор кафедры физиологии].

Warto zaznaczyć, iż prezentowana w rosyjskich wpisach kondolencyjnych identyfikacja i charakterystyka osób zmarłych wygląda bardzo podobnie w polskich kondolencjach, które ukazały się po katastrofie samolotu. Zarówno w polskich, jak i w rosyjskich tekstach dominuje pozytywne wartościowanie zmarłych, co wiąże się z zasadą *de mortuis nil nisi bene* z jednej

strony, a silną potrzebą zmanifestowania emocjonalnej postawy nadawców z drugiej [Kaptur 2012, 71], [Kaptur 2008, 292], [Ściagała 2008, 323].

Niektóre wpisy radykalnie łamią przyjęte normy gatunkowe. Wzorzec kanoniczny wpisu kondolencyjnego odznacza się wysoką kliszowością i obligatoryjnym występowaniem określonych składników. Obok słów sympatii i szacunku dla zmarłych – zwyczajowej formy przekazu kondolencji – można jednak znaleźć pojedyncze wpisy o negatywnej konotacji. Należy jednak podkreślić, że komunikaty tego typu występują incydentalnie, por.

- (31) *Друзья. Искренне Вам соболезную, даже несмотря на то, что Вашего президента недолюбливал. Но погиб не только президент, а еще и просто человек и с ним большое количество людей у которых есть семьи, которых кто-то любил и ждал [Андрей];*
- (32) *Скажу честно, не любил я Качинского по многим причинам. Хотя во мне 1/16 польской крови, но не мог я понять его. Зачем вспоминать прошлое. Мы все были биты [Виктор, Москва, депутат].*

Na koniec naszych rozważań o elementach składowych rosyjskiego internetowego wpisu kondolencyjnego należy przyjrzeć się identyfikacji autorów tekstów. **Identyfikacja nadawców wpisów** pozwala na określenie ich przynależności społecznej, zawodowej oraz terytorialnej. Nadawcami wpisów są osoby niespokrewnione z rodzinami zmarłych. W internetowych kondolencjach spotykamy się z dużą różnorodnością identyfikacyjną nadawców. Najczęściej przywoływane są dane onomastyczne. Jak zauważono, bardzo często autorzy wpisów podpisują się imiennie, dodając nazwę miejsca zamieszkania oraz nazwę wykonywanego zawodu: [Миша, Москва, программист], [Аскалон, Якутск, крестьянин], [Константин, Подмосковье, рабочий], [Андрей, Людиново, журналист], [Константин, Москва, студент], [Анна, Москва, врач], [Владимир, Екатеринбург, преподаватель], [Майя, С-Петребург, инженер], [Галина, Златоуст, Челябинской обл., пенсионерка, домохозяйка], [Шрамов Юрий, Ханты-Мансийск, связь], [Клара, Октябрьский, республика Башкортостан, педагог].

W badanym materiale nie brak również wpisów zawierających pełną onomastyczną identyfikację. W takim przypadku podawane są również pozostałe dane dotyczące miejsca zamieszkania oraz rodzaju wykonywanej działalności, por. [Геннадий Шеваров, Екатеринбург, кинодокументалист], [Татьяна Николаевна, Санкт-Петербург, служащая], [Александр Голиков, Минусинск Красноярского края, муниципальная служба].

Bardzo rzadko możemy natomiast spotkać się z wpisami zawierającymi informację o wieku nadawcy, dlatego określenie nadawców z tej perspektywy jest możliwe tylko w niektórych przypadkach, por. [Екатерина Никитична, 95 лет, Заводоуковск Тюменской области, учитель], [Екатерина (katya_night), 27 лет Московская обл., г. Одинцово, продавец-консультант].

Część autorów podpisuje się imieniem i nazwą miejsca zamieszkania: [Игорь, Санкт-Петербург], [Наталья, г. Чайковский], [Вячеслав, Казань], [Сергей, Одесса], [Елена, Екатеринбург]. Niektórzy nadawcy, maksymalnie ograniczając informacje o sobie, podają tylko swoje imię: [Татьяна], [Илья], [Алексей], [Алла], [Аннушка], [Яна], [Иван], [людмила], [Андрей], [Ксения], [Антон], [Marina].

W wielu wpisach prawdopodobnie mamy do czynienia z nadawcami, którzy w czasie redagowania tekstu kondolencji przebywali za granicą. W takim wypadku autorzy korzystali nie z alfabetu rosyjskiego, lecz łacińskiego, co w praktyce polegało na transliteracji tekstu rosyjskiego przy pomocy liter alfabetu łacińskiego, np. [Maksim, Moscow], [Juri Kozula, S-Petersburg], [igor bruskin, mnchen, pianinst], [Marina, Reykjavik], [Elena, Barcelona, tur agent], [Sergey Dergachev, Chicago], [Larisa, Estonia], [Lanevski, Oldenburg, predprenimatel], [Victor, Saransk, Injener], [Alexander, Tver, Seaman], [Slava, Helsinki, medic], [Vlad Leytman, Los-Angeles, USA; security officer], [vladimir, portland, USA].

Na podstawie krótkiego przeglądu można zauważyć szeroką lokalizację geograficzną autorów wpisów. W analizowanym materiale są reprezentowane praktycznie wszystkie największe miasta Rosji. Nadawcy kondolencji zamieszkują zarówno europejską część Rosji, jak i Daleki Wschód, por. [Стелла, Москва, руководитель], [Нинель, Псков, преподаватель французского языка], [Леонид Мадалиев, Ростов-на-Дону], [Сергей, Смоленск, Технический специалист], [Вячеслав, Тверь, Стекольное производство], [Галина, Инженер-строитель, Калининград], [Евгений Васильев, Руководитель, Санкт-Петербург], [Rasul, Астрахань], [Наталья, Электроэнергетик, Новосибирск], [Николай, Холмск, Море], [Зинаида, Чита, инженер-строитель], [Дмитрий Курной, Иркутск, служащий], [Татьяна, Учитель, Воркута], [Вадим, Предприниматель, Волгоград], [Aleksander, Khanty-Mansiysk].

Oprócz tego mamy do czynienia z wpisami osób zamieszkujących tereny byłego Związku Radzieckiego, a stanowiącymi obecnie szereg samodzielnych państw: [Valery, Baku], [Чернов Анатолий, Баку, предприниматель], [Татьяна, г. Севастополь, Крым; бухгалтерия], [Лидия, ЛИТВА, КЛАЙПЕДА], [Ася, Минск, студентка], [Елена, Тарту], [Татьяна, Домохозяйка, Беларусь], [Лариса, Алматы], [Надежда, Рига], [Светлана, Научный работник, Кишинев], [Яна, Бендеры (Молдавия)].

Spotykamy również wpisy emigrantów rosyjskich, mieszkających obecnie w Europie Zachodniej. W kondolencjach reprezentowanych jest większość krajów europejskich: [Ольга, Майнц (Германия), студентка], [Александр, Переводчик, дизайнер, Прага, Чехия], [Svetlana, Хельсинки, Воспитатель], [RASPANDOVSKAYA LARÝSA, TURKÝT], [Alexey, Student, Weidenbach], [Валерий, Дортмунд, фотограф], [Polina, London], [Olga, Germany, Bonn, Kinderpflegerin], [Elena Bodrin, Berlin, Arzthelferin], [Larisa Raspanovskaya,

Domohazyaiка, Istambul], [Татьяна, Дублин (Ирландия)], [Ludmila, London, psiholog], [Ольга и Слава Виноградовы, Ньон, Швейцария], [Светлана, портниха, Париж, Франция], [Александр, Польша], [Анатасия Шамне, Гаага (Голландия) – Москва], [Екатерина, Wurzburg, Германия; предприниматель], [Irina Faion, Budapest, development manager], [Руслан, Испания, Аликанте].

Na tragiczne wydarzenia spod Smoleńska żywo zareagowała także emigracja rosyjska w Ameryce Północnej. Najczęściej autorami wpisów były osoby zamieszkałe w Stanach Zjednoczonych lub Kanadzie: [Жанна, Лос-Анжелес, продюсер], [Alex, usa, teacher], [Julia, Chicago, banking], [Валера, Портланд, фотограф], [Сергей Крыжановский, Торонто, Канада; адвокат], [Людмила, Милуокки, США], [NEONILA-NELLY KICHUK, Perevovtchik, MONTREAL, CANADA], [Svetlana, Clearwater, Florida], [Татьяна Козлова, Биолог, Торонто], [Alexander, Science, Nashville, USA], [Yuri Bahturin, St. John's, NL, Canada; Professor], [Viktoriya, new york, medical technologist], [Анна, Студентка, Глендейл (США)].

Pojedyncze teksty pisały osoby zamieszkujące inne części świata: [Виолетта, Тель-Авив, Косметология], [Valentina, Dubai, tourism], [АЛИИ ГОВЕР, ТУРЦИЯ], [Анталья, туризм], [Евгений, Пекин], [Елена, Домохозяйка, Израиль Бат ям], [Нахид, Иран].

Wśród zebranych internetowych kondolencji pisanych cyrylicą należy wyróżnić wpisy, w których autorzy w swojej identyfikacji stosują zarówno alfabet rosyjski, jak i łaciński, przy czym nie ma reguł dotyczących użycia konkretnego alfabetu do zapisu tej lub innej składowej identyfikacji nadawcy. Ilustrują to następujące przykłady: [Ольга, Colorado Springs, USA, переводчик], [Aliona, Dublin, domohozyaica], [Helena Multisilta, Helsinki, художница], [Виктор Отверченко, Pleasant Valley, NY, USA], [Александр и Евгения Афанасьевы, Portland, Oregon, USA; Interior Designer and Teacher], [Maria Padlevsky, Киров, юрист], [Zoya, Камские Поляны, Татарстан; учитель англ. языка], [Anton Pic, Москва, студент], [Ramil, Москва], [Evgeniy Fedoseev, Москва, машинист метрополитена], [Вадим Тебайкин, Москва, event], [ariadna, moskva, переводчик].

Obok indywidualnego odbiorcy rządziej mamy do czynienia z wpisami, których autorzy stanowią pewną zbiorowość. W takim przypadku spotykamy nazwy różnych organizacji społecznych, narodowościowych, nawet gospodarczych: [Виктор Леонов, Свирск, Иркутская обл.; общественная организация "Молодёжная Волна"], [Наталья Копецка, г. Петрозаводск, Региональная национально-культурная автономия поляков «Карельская Полония»], [ГАЛИНА, ТРОФИМ, ЕВГЕНИЙ ЧЕРЕПАНОВЫ и ЕВГЕНИЙ, ЕВГЕНИЯ БАННЫЕ, СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО, АГРОХОЛДИНГ МУРМАНСК, СЕВЕРОМОРСК] czy też znanej w Rosji organizacji Memoriał zajmującej się m.in. ochroną praw człowieka, por.

- (33) Тверское отделение общества „Мемориал” выражает глубочайшие соболезнования родственникам погибших под Смоленском и всему польскому народу. Мы чувствуем себя лично задетыми этой трагедией, поскольку с момента возникновения тверского „Мемориала” многие из нас работали в тесном контакте с польскими друзьями... [Сергей Глушков, Тверь].

Warto podkreślić, iż nadawcy elektronicznych kondolencji w tej części wpisów rzadko używali tzw. nicku, wykorzystywanego w komunikacji internetowej do identyfikowania osoby na forach, w komunikatorach itd. Forma ta, stanowiąca ważny wyznacznik leksyki internetowej [Czopek-Kopciuch 2004, 107], być może raziła autorów kondolencji, którzy podpisywali się pod nekrologami osób sprawujących władzę w państwie. Być może nadawcy tego typu wpisów chcieli imiennie zaistnieć w globalnej sieci. Z wpisów internetowych udało się wyekscerpować tylko kilka przykładów: [x-tina, Россия], [serj], [noxcho75, Oslo], [Ninel0807, Преподаватель, Волгодонск].

Ostatni element kondolencji – **formuła finalna** – przybiera bardzo zróżnicowaną postać. W analizowanych wpisach kondolencyjnych, pomimo trwającej dziesięciolecia laicyzacji społeczeństwa w Związku Radzieckim, można odnaleźć wiele wątków religijnych. W wypowiedziach nadawców różnice wyznaniowe pomiędzy dwoma narodami ulegają zatarciu. Autorzy nekrologowych wpisów kładą duży nacisk na wymiar modlitewny, korzystając ze skonwencjonalizowanych zwrotów uniwersalnych dla kultury chrześcijańskiej, odnoszących się do zmarłego, używanych w sytuacjach ceremonialnych i podniosłych, do których należy pogrzeb i okoliczności z nim związane (na przykład zamieszczenie nekrologów w prasie czy inskrypcji na płytach nagrobnych). Dość często pojawia się fraza *пусть земля им будет пухом* (pol. *niech im ziemia lekką będzie*). Przytoczmy przykłady:

- (34) *Примите слова соболезнования. Пусть Земля им будет пухом* [Андрей Степанов, Чебоксары, менеджер];
 (35) *Молимся за погибших. Пусть земля им будет пухом* [Максим, Москва];
 (36) *Глубоко скорбим вместе с вами. Пусть земля всем погибшим будет пухом* [Калинина Лариса, Караганда, Казахстан, инженер-строитель];
 (37) *Пусть земля будет пухом жертвам этой страшной трагедии. Аминь...* [Эдуард, Мукачево, Закарпатье, Украина; Юрист];
 (38) *Молюсь за оставшихся на земле их близких, чтобы хватило им сил и здоровья, выстоять* [Ольга, Москва, журналист].

Stosunkowo często w swoich wypowiedziach nadawcy oddają zmarłych i żałobników opiece boskiej, co jest przejawem działania sprawczej funkcji języka, por.

- (39) *...Пусть Бог вас укрепит и поддерживает в этом горе, во имя жизни. Семья Гольдштайн* [Евгений, Владивосток, юрист];
 (40) *Моя семья и я соболезнуем утрате вашего народа и скорбим вместе с Вами. Пути Господа неисповедимы. Крепитесь. Память – это лучшая благодарность* [Губаревич, Брест, диспетчер УВД];

- (41) *Примите искренние соболезнования. Да упокоит Господь души погибших* [Михаил Толецкий, Воронеж, пенсионер];
- (42) *Польша— великая страна. Поляки – великая нация. Люблю вас. Храни нас всех, наш Бог* [Владимир, Ростовская область, учитель истории];
- (43) *Пусть это будет не напрасная жертва. Пусть это послужит делу процветания отношений польского и российского народов. Нам уже есть, что терять. Давайте этим дорожить вместе. Господь нас не оставит, если мы будем честными в этом* [Александр, Москва, морской инженер];
- (44) *Мы все скорбим вместе с вами. Дай вам бог мужества и терпения* [Елена, Москва, служащий];
- (45) *Уважаемые граждане! Братья! Сестры! Мы скорбим вместе с Вами! Пусть минут горестей будет как можно меньше! А мы с Вами будем жить в Мире, Согласии, Взаимопонимании! Да и простим обидчиков наших! Дай Бог всем здоровья, счастья, Мира!* [Любовь, Москва, секретарь].

Nadawcy wpisów, obok słów kondolencji i współcierpienia, nierzadko chcą uczcić pamięć zmarłych. W takim przypadku stosowane są konwencjonalne zwroty typu: *Честь их памяти!* (pol. *Cześć ich pamięci*); *Преклонять голову* (pol. *Chylić głowę*); *Светлая память* (pol. *Wieczna pamięć*); *Вечная память погибшим* (pol. *Wieczna pamięć zmarłym*); *Слава героям!* (pol. *Sława bohaterom!*), por.

- (46) *Эти польские гости погибли в дороге за исторической правдой и поклонением ей вблизи этого места трагедии польского народа Катынь. Честь их памяти!* [Maria Agafonova];
- (47) *Никакие слова не передадут ту боль, которую сейчас испытывают наши народы-польский и русский, которые объединены в эти скорбные дни общей трагедией (...). И потому, преклоняя голову в память о погибших, молясь за них, я призываю наши народы к объединению, но не на почве трагедий, а путем развития дружеских отношений* [Марина Зиновьева, Пенза];
- (48) *Примите Наши самые глубокие соболезнования, от чистого сердца, и пусть они останутся в наших сердцах и памяти, НИЧТО не забыто и НИКТО не забыт. Светлая память ИМ* [Игорь, Ашкелон (Израиль), рабочий];
- (49) *Эта трагедия отозвалась болью в наших сердцах. Вечная память погибшим, да упокоит Бог их души* [Хитеев Иван Матвеевич, Ставрополь];
- (50) *Слава героям! А их семьям искренние соболезнования* [Наталья, Омск];
- (51) *Царствие Небесное всем погибшим в этот день. Вечная память. Ваши соотечественники навсегда останутся в наших сердцах* [Елена, Смоленск].

Powyższe sformułowania, będące formą uczczenia pamięci osób zmarłych, zazwyczaj zwieńczają część onomastyczną i/lub charakteryzującą zmarłych. W odróżnieniu od nekrologów prasowych wspomniane zwroty konwencjonalne pojawiają się także w kondolencjach redagowanych przez osoby prywatne, a nie tylko instytucje [Kaptur 2012, 72].

W wielu wpisach przewija się motyw niedowierzania w związku z zaistniałą tragedią i śmiercią tak wielu osób. Dlatego w wypowiedziach przeważają słowa zwątpienia, nieufności, tragedii, wstrząsu, co stanowi bezpośrednio odbicie stanu emocjonalnego nadawcy oraz przejaw współcierpienia:

- (52) *Потрясение. Оглушительная пустота, взорвавшаяся падением самолёта. Кошмар, перед которым теряют значение и национальность, и политические интересы, и прежние распри* [Андрей, Людиново, журналист];
- (53) *От всей души сочувствую вам – всем гражданам Польши в это трагичное время. Произошедшее явилось шоком для всех* [Павел, Ярославль, менеджер];
- (54) *Страшная трагедия. Это шок. Очень жаль. Главное то, что с этой трагедией до конца останутся родственники погибших. Ужасно* [Людмила, Орел, служащий];
- (55) *10 апреля я прилетел из командировки в Сараево. Новость узнали от родственников по телефону, когда делали пересадку в Белграде. Честно говоря, не поверили. Уже в Москве включили телевизор, и были в шоке. Представить себя не могу на месте поляков. Держитесь!!!* [Евгений Барышников, Москва, врач].

Nie brak we wpisach słów podziwu dla narodu polskiego za mężne, silne oraz pełne godności przeżywanie tragedii, za niepoddawanie się rozpaczy, przeżywanie katastrofy w godny sposób. Szacunek wobec Polaków wyrażają poniższe wpisy:

- (56) *Масштаб постигшей вашу страну трагедии велик, и мужество, с которым Польша переносит эту боль, вызывает не только сочувствие, но и огромное уважение* [Шахри, Москва, врач];
- (57) *Мы скорбим. Вместе. Не оглядываясь и не разделяя. Это – чувства людей, не поддающиеся политическим влияниям. Это истинные чувства нашего народа, в момент, когда жизнь сильной, красивой, гордой и величественной, любимой россиянами Польши* [Хадиджа, Дагестан];
- (58) *Искренне соболезнования выражаю польскому народу. Гордость охватывает за народ, который смог так сплотиться в этот трудный момент, показав свое глубокое уважение господину президенту* [Татьяна, Пенсionерка, Ростов-на-Дону];
- (59) (...) *я надеюсь, что польский народ осознает, что мои чувства уважения к нему и его поддержка в этот трагический момент являются абсолютно искренними* [Дарья, Студентка, Новосибирск];
- (60) *Я, как и многие россияне, испытываю к Польше самые дружеские чувства, глубокое уважение к ее культуре и истории* [Дмитрий, Санкт-Петербург, экономист].

Pełna siły i godności postawa wzbudzała szacunek wśród Rosjan. Na tym tle dość często nadawcy odwoływali się do dumy jako cechy charakterologicznej sąsiadów. Takie widzenie Polaków pozwala na wyciągnięcie ogólniejszych wniosków dotyczących ich postrzegania przez Rosjan. Na potwierdzenie tych słów przytoczmy kilka przykładów:

- (61) *Дорогие соседи, братья и сёстры наши, люди мужественной и гордой Польши! Всем сердцем с Вами в этот скорбный час* [Равинский Виталий, Минск, Беларусь, врач]; *Держитесь! Вы всегда были великим и гордым народом, несмотря ни на какие беды...* [Анастасия, Стамбул, журналистика];
- (62) *Всегда с большим уважением и любовью относилась к Польше и полякам – за их свободолюбие, высокое достоинство, национальную гордость* [Татьяна, Москва, пенсионерка];

- (63) *Вообще к Польше питаю слабость и чувствую близость, высоко ценю польскую культуру, обожаю польское кино, польские гордость, элегантность и какое-то осязаемое и видимое чувство достоинства, всегдашее стремление к независимости* [Елена Гусева, Государственный служащий, Королев, Московская область];
- (64) *Дорогие поляки, пожалуйста, примите наши искренние и глубокие соболезнования (...). Надо забыть то плохое, что было между нами, и свято беречь и помнить лучшее. Вместе мы будем только сильнее. Любящий гордую Польшу Юрий* [Юрий Иванов Киев, научный сотрудник].

Badane przez nas rosyjskie wpisy internetowe oprócz swojej pierwotnej funkcji ekspresywnej (nadawcy składają wyrazy współczucia rodzinom i bliskim zmarłych) pełnią również funkcję konsolacyjną i terapeutyczną.

Cechą wyróżniającą badane teksty jest ich silne zabarwienie uczuciowe. W ogromnej większości przeważają wpisy bardzo emocjonalne. Jak zauważa Jacek Kolbuszowski, „(...) potencjalnie nekrolog kondolencyjny jest apriorycznie intencjonalnie mocno nacechowany uczuciowo. Nie ma on przecież pełnić funkcji inseratowej, jest zaś jawną, zamierzoną deklaracją postawy wobec dotkniętego bólem żalobnika” [Kolbuszewski 1997, 214]. Uczucia i emocje widoczne są przede wszystkim w części identyfikującej i charakteryzującej osoby zmarłe czy w skonwencjonalizowanych formułach inicjalnych i finalnych. Warto jeszcze raz podkreślić, że chociaż w internetowych księgach dominują afekty negatywne (niedowierzanie, zaskoczenie, ból, żal, rozpacz, bezsilność, smutek), to tak właściwie stają się one niejako afektami pozytywnymi, bo oczekiwanymi przez otoczenie zmarłych. W upublicznieniu swego bólu czy też niedowierzania autorzy wpisów znajdują ponadto pocieszenie i ukojenie. Funkcje charakterystyczne dla nekrologów prasowych chyba jeszcze lepiej są widoczne w tych zamieszczonych w Internecie – w globalnej sieci nadawcy mogą czuć się swobodniej, bo są anonimowi.

Budowa elektronicznych kondolencji powiela pewne schematy właściwe dla prasowych tekstów tego typu, uzupełniając je o indywidualne, zależne od nadawców, elementy, zwłaszcza nacechowane emocjonalnie. Analiza porównawcza rosyjskich tekstów w wersji elektronicznej i tradycyjnej, papierowej, mogłaby prowadzić do interesujących wniosków.

Tragedia z 10 kwietnia 2010 r. przyczyniła się do podjęcia mniej lub bardziej formalnego dialogu między Rosją a Polską. W centrum zainteresowania obu narodów znalazły się problemy relacji polsko-rosyjskich, zaszłości historyczne, związki kulturowe pomiędzy narodami, płaszczyzna religijna. Stąd prezentowane wpisy stały się mimo woli narzędziem wymiany poglądów oraz prób nawiązania dialogu na poziomie międzyludzkim, bez uwikłania w spory polityczne. Z analizy materiału wynika, iż polityczne aspekty tych relacji uzyskują wyraźnie negatywne wartościowanie. W niniejszym artykule kwestia

ta nie została poruszona, wydaje się, iż wymaga ona odrębnego opracowania na tle szerszych relacji polsko-rosyjskich.

Nadawcy nie omieszkali również wpleść wątków biograficznych do internetowych wpisów kondolencyjnych. Dlatego w niektórych wpisach można odnaleźć odbicie osobistych kontaktów Rosjan z Polakami, które uzyskują wyłącznie pozytywny wydźwięk. Poruszane są zarówno osobiste relacje i przyjaźnie, jak i polskie korzenie, co tworzy pewną „wspólnotę polskości”. Polskie pochodzenie jest w tym przypadku powodem do dumy autora. Szczególnie wyraźnie odczuwa się głos Rosjan podkreślających swoje bliskie i ciepłe kontakty z Polską i Polakami. W przyszłości warto bliżej przyjrzeć się temu zagadnieniu.

W ten sposób internetowy wpis kondolencyjny przekształcił się w platformę wymiany opinii i osobistego stanowiska przedstawicieli narodu rosyjskiego wobec Polski i Polaków.

Bibliografia

- Czopek-Kopciuch Barbara. 2004. *Nick – nowa kategoria antroponimiczna?* W: *Współczesne odmiany języka narodowego*. Red. Michalewski K. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego: 106-111.
- Kaptur Ewa. 2008. *Językowy kształt współczesnych nekrologów prasowych (na materiale poznańskich dzienników z roku 2001)*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
- Kaptur Ewa. 2012. *Co mówią internetowe księgi kondolencyjne? Językowy kształt wybranych wpisów kondolencyjnych po katastrofie lotniczej pod Smoleńskiem*. W: *Język nowych mediów*. Red. Michalewski K. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego: 63-76.
- Kaptur Ewa, Narloch Andrzej. 2014. *Rosyjskie internetowe wpisy kondolencyjne (cz. 1)*. „Acta Neophilologica” nr XVI(1): 53-64.
- Kolbuszewski Jacek. 1997. *Z głębokim żalem... O współczesnej nekrologii*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Ścigała Barbara. 2008. *Wypowiedzi żałobne w Internecie. Analiza językowo-stylistyczna*. „Język Polski” nr LXXXVIII: 318-328.

Summary

RUSSIAN ONLINE CONDOLENCE ENTRIES (PART 2)

This article continues to discuss issues taken up in the material published in “Acta Neophilologica” in 2014. So far, the attention has been turned to the meaning and the scope of use of the Polish and Russian definition of obituary; it has been emphasized that the Russian literature takes a different approach to the terms *obituary* and *condolences*; a closer look has also been taken at the first obligatory components of condolence entries, such as the initial formulas which are characteristic of the genre examined and the methods of identification of the message addressees. This part discusses the remaining components of condolences, i.e. the onomastic identification and the characteristics

of the deceased, the identification of senders of Internet entries and the final formulas. It has also been noticed that the crash of the governmental airplane on the territory of a neighbouring country contributed to starting a more or less formal dialogue between Russia and Poland.

Kontakt z Autorami:
ekaptur@amu.edu.pl
endrisz@amu.edu.pl